

час розслідування незаконного збагачення. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 1(97). С. 257–266.

4. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. М. : Госюриздат, 1960. 244 с.

5. Розслідування незаконного збагачення (368⁵ КК України) [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. М. Стрільців, В. В. Крижна та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 90 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-39>

СИСТЕМИ «ПОГЛИНАННЯ» ТА «СКЛАДАННЯ» ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ

Школа Ярослав Олександрович

*студент юридичного факультету спеціальності
«Правоохоронна діяльність»*

Національного університету «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя)

Науковий керівник: Тетяна Леоненко

*доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального,
цивільного та міжнародного права юридичного факультету*

*Національного університету «Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя)*

Фундаментальною працею, присвяченою проблемам призначення покарання, є монографія М. І. Бажанова «Призначення покарання за радянським кримінальним правом» [1, с. 11].

Так, автором піддано глибокому аналізу складні проблеми призначення покарання при сукупності злочинів, сукупності вироків, наведено авторське бачення щодо вирішення проблеми врахування обставин, які пом'якшують чи обтяжують покарання, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом [1, с. 12].

Сукупність злочинів полягає в тому, що особа скоює два або більше злочинів, кожен із яких передбачений різними статтям або різними частинами Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено. У зв'язку з цим можливі різні підходи до призначення покарання за таку сукупність. Серед них можна виділити такі: 1. Система повного (абсолютного) складання покарань; 2. Система обмеженого складання покарання; 3. Система поглинання; 4. Система обов'язкового або факультативного підвищення покарання; 5. Змішані системи призначення покарання за сукупністю злочинів [2, с. 155].

Особливу увагу законодавець звертає саме на поглинання та складання, які можна простежити у статті 70 ККУ (далі – Кримінальний кодекс України).

При сукупності кримінальних правопорушень суд, призначивши покарання (основне і додаткове) за кожне кримінальне правопорушення окремо, визначає остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань [3, стаття 70].

Буквальний аналіз змісту наведеного законодавчого положення свідчить про те, що призначення покарання за сукупністю злочинів передбачає два послідовних етапи – призначення покарання за кожен злочин окремо та визначення остаточного покарання, яке може здійснюватися з використанням трьох способів: поглинення менш суворого покарання більш суворим; повного складання покарань; часткового складання покарань. Питання можливості одночасного застосування різних способів є дискусійним [1, с. 278].

У контексті досліджуваного питання варто зауважити, що попри його складність, а можливо, і завдяки такій складності, його вирішенню приділяється надзвичайно мало уваги в сучасній юридичній науці. Водночас різноманіття видів сукупності злочинів породжує існування низки проблем, які можуть бути пов'язані як із застосуванням чинних норм, зумовлених їх неоднозначним тлумаченням, так із обґрунтованістю обрання того чи того підходу до призначення покарання (правила призначення покарання) у межах суддівської дискреції [1, с. 279–280].

Судовий розсуд розглядається як вихідний принцип здійснення правосуддя, що у кримінальному судочинстві охоплює повноваження суду (права та обов'язки), надані йому державою, обирати між альтернативами, кожна з яких є законною, та інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, даних про особу винного, справедливості й достатності обраного покарання тощо [5, с. 330].

Спеціальні правила призначення покарання за сукупністю злочинів є невід'ємним елементом системи заходів, які використовують для обрання виду та розміру покарання, а тому цей елемент має розглядатися не відокремлено, а як частина цілого, що підпорядковуються спільним засадам та з допомогою яких реалізуються одні й ті самі завдання, та які є передумовою досягнення визначеної законом про кримінальну відповідальність мети покарання. У цьому контексті доцільно навести позицію В.О. Навроцького (українського правознавця,

доктора юридичних наук, професора), який зазначає, що «наявні суперечності між правом і законом (коли з'являються «неправові закони») мають зніматися у процесі законотворчості, а не застосування закону. Інакше при застосуванні закону пануватиме вакханалія: особи, уповноважені на застосування кримінально-правових норм, по-перше, будуть підмінити собою законодавця, вкладаючи в текст закону те, що насправді законодавець не передбачив, по-друге, керуватимуться своїм індивідуальним розумінням справедливості, а не суспільним, яке має бути втілене у нормативній формі» [1, с. 280].

Науковці у сфері кримінального права пропонують реалізовувати ту чи іншу систему за допомогою певних, обґрунтованих правил.

Так, зокрема, у своєму дослідженні О.О. Садовнікова пропонує визначити такі правила:

Принцип поглинання варто застосовувати за сукупності к.п. у таких випадках:

1) при сукупності необережних злочинів, а також при сукупності умисного і необережного злочину;

2) під час призначення покарання за сукупністю умисних злочинів, якщо суд застосував правила призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом щодо одного із злочинів.

Принцип часткового поглинання доцільно застосовувати у випадку, якщо має місце:

1) сукупність злочинів середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких злочинів при існуванні пом'якшуючих обставин;

2) сукупність злочинів середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких злочинів, якщо суд застосував правила призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом щодо одного із злочинів;

3) сукупність особливо тяжких злочинів, якщо застосовуються обставини, що пом'якшують покарання, призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом щодо одного із злочинів та відсутні обставини, що обтяжують покарання;

4) під час призначення покарання за сукупністю злочинів будь-якого ступеня тяжкості, вчинених неповнолітніми;

5) під час призначення покарання за сукупністю злочинів будь-якого ступеня тяжкості, вчинених особами з психічним розладом, який не виключає осудність. В усіх інших випадках, на думку вченої, доцільно застосовувати принцип повного складання покарання.

Існують й інші підходи до деталізації правил призначення покарання за сукупністю злочинів.

Так, Н.П. Круська пропонує встановити два таких правила:

1) якщо всі злочини, які складають сукупність, є злочинам невеликої та (або) середньої тяжкості, то остаточне покарання призначається

шляхом поглинання більш суворим менш суворого або шляхом часткового чи повного складання покарань;

2) якщо хоча б один із злочинів, вчинених у сукупності, є тяжким або особливо тяжким, то остаточне покарання призначається шляхом часткового або повного складання покарань [1, с. 280–281].

Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. «Питання Комісії з питань правової реформи» у складі згаданої комісії створена робоча група з питань розвитку кримінального права. Результатом роботи вказаної комісії є проект нового Кримінального кодексу України, який запроваджує зовсім новий підхід до призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків.

За основу була взята американська модель методом абсолютного складання покарань. Граничною межею для призначення покарання у вигляді позбавлення волі від тепер запропоновано не більше 30 років. Покарання у вигляді довічного позбавлення волі також залишилися в системі покарань нового кодексу [4, с. 171–172].

Список використаних джерел:

1. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернівці: Десна Поліграф, 2019. 488 с.

2. Ярослав Кушнір, Анелія Смирнова, Порівняльний кримінально-правовий аналіз системи призначення покарання за сукупністю злочинів та вироків України та Франції в умовах сучасності. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 8.

3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ // Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Броднікова Т. Г. Зарубіжний досвід призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень: окремі питання / Т. Г. Броднікова. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С. В. Ківалов. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 171–174.

5. Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 17–19 жовт. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін. Харків : Право, 2019. 500 с.